Полтавський фаховий коледж транспортного будівництва

Методичні матеріали до виховних годин з нагоди 975-річчя заснування Києво-Печерської лаври

(на виконання Указу Президента України від 28 червня 2026 року № 560/2026 „Про відзначення 975-річчя заснування Києво-Печерської лаври та підготовку до її 1000-річчя" та листа Департаменту освіти і науки Полтавської облвійськадміністрації від 15.07.2026 № 2789/02.02-21)

Зміст

1. Методичні рекомендації керівникам груп.
2. Історична довідка: Лавра в датах.
3. Розробка виховної години „Києво-Печерська лавра: 975 років духовної величі України".
4. Розробка уроку історії та пам'яті „Успенський собор: зруйнований 1941-го, відроджений 2000-го, поранений 2026-го".
5. Розробка інтегрованого заняття „Нестор Літописець і лаврська книжність: витоки українського слова".
6. Квест-вікторина „Що ти знаєш про Лавру?" (з відповідями).
7. Положення про конкурс презентацій та інфографіки „Скарби Лаври".
8. Відкриті джерела та інтернет-ресурси.

1. Методичні рекомендації керівникам груп

Указ Президента України № 560/2026 доручає Кабінету Міністрів „сприяти реалізації просвітницьких, освітніх і молодіжних ініціатив, спрямованих на утвердження української національної та громадянської ідентичності, у тому числі з використанням спадщини Києво-Печерської лаври". Саме цей пункт (п. 1.3 Плану організації виконання Указу) покладено на заклади освіти. Отже, мета заходів – не релігійна просвіта, а формування громадянської ідентичності через знайомство з видатною пам'яткою історії, культури, науки й освіти.

Основні принципи

Світський характер заходів. Державний заклад освіти відокремлений від церкви (ст. 35 Конституції України). Лавру подаємо як пам'ятку історії, культури, освіти й архітектури світового значення; релігійні аспекти – у науково-просвітницькому ключі, з повагою до свободи світогляду кожного студента.

Зв'язок минулого й сьогодення. Варто показувати безперервність: від Нестора Літописця – до Дня української писемності; від підриву Успенського собору в 1941 році – до удару російського дрона по собору 15 червня 2026 року.

Інтерактивність. Студенти коледжу краще сприймають короткі інформаційні блоки (5–7 хв), чергування з обговоренням, роботою в групах, онлайн-вікторинами (Wordwall, Google Forms), переглядом відео та віртуальних турів.

Фаховий акцент. Для майбутніх фахівців транспортного будівництва цікаві інженерні сюжети: печери (≈ 900 м підземних ходів), Велика лаврська дзвіниця (96,5 м), відбудова Успенського собору, сучасне лазерне 3D-сканування пам'яток.

2. Історична довідка: Лавра в датах

Матеріал можна використати як роздатковий, для оформлення стенду в музеї коледжу або як основу для презентації.

Дата	Подія
1051 р.	За „Повістю минулих літ", чернець Антоній оселився в печері на березі Дніпра, яку раніше викопав священник Іларіон (того ж року поставлений митрополитом Київським). Цей рік вважають датою заснування монастиря. Князював у Києві Ярослав Мудрий.
1062 р.	Ігуменом стає Феодосій Печерський; він запроваджує Студійський устав – суворі правила спільного життя, праці й навчання. Над печерами постає наземний монастир.
1073–1089 рр.	Збудовано й освячено мурований Успенський собор – головний храм

	монастиря, усипальницю князів та знаті.
до 1113 р.	Чернець Лаври Нестор Літописець укладає „Повість минулих літ” – найважливіше джерело з історії Київської Русі-України.
1106–1108 рр.	Споруджено Троїцьку надбрамну церкву (фундатор – князь Микола Святоша, перший князь-чернець).
XII ст.	Монастир отримує статус лаври – найбільшого й найшанованішого монастиря (за літописною традицією – 1159 р.).
XIII ст.	Створено „Києво-Печерський патерик” – збірку оповідей про перших ченців: лікаря Агапіта, іконописця Алімпія, літописця Нестора та ін.
1240 р.	Монгольська навала: Лавру пограбовано й зруйновано.
1615 р.	Архімандрит Єлисей Плетенецький засновує Лаврську друкарню – один із найбільших видавничих центрів Східної Європи; 1616 р. виходить перша книга.
1631 р.	Архімандрит Петро Могила відкриває Лаврську школу, яка 1632 р. об’єдналася з Братською, – так постала Києво-Могилянська колегія (згодом академія).
1690-ті – 1700-ті рр.	Коштом гетьмана Івана Мазепи зведено мури навколо Верхньої лаври, Всіхсвятську церкву над Економічною брамою, оновлено храми в стилі українського бароко.
1718 р.	Велика пожежа знищила значну частину забудови, бібліотеку й архів.
1731–1745 рр.	Збудовано Велику лаврську дзвіницю (архітектор Йоганн Готфрід Шедель, висота 96,5 м) – на той час найвищу споруду в Східній Європі.
29.09.1926 р.	Лавру оголошено історико-культурним заповідником („Всеукраїнським музейним містечком”); згодом радянська влада закриває монастир.
3.11.1941 р.	Під час нацистської окупації Києва підірвано Успенський собор. Сучасні дослідники пов’язують вибух із радянською диверсійною групою; руїни стояли понад пів століття.
1990 р.	Ансамбль Лаври разом із Софійським собором внесено до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.
1996 р.	Заповіднику надано статус національного.
1998–2000 рр.	Відбудовано Успенський собор у формах українського бароко зі збереженням автентичних фрагментів; освячено в серпні 2000 р.
2022–2023 рр.	Після закінчення строку оренди храми й будівлі повернуто державі (Національному заповіднику); у Лаврі звучать богослужіння українською мовою; відкрито для відвідувачів Велику дзвіницю.
15.06.2026 р.	Під час масованої атаки на Київ російський ударний дрон влучив у Успенський собор; вогонь охопив близько 800 м² даху. Рятувальники, музейники й ченці врятували ікони, реліквії, гравюри та срібло XVI–XVIII ст. Попередні збитки – понад 500 млн грн.
28.06.2026 р.	Указ Президента України № 560/2026 про відзначення 975-річчя Лаври та підготовку до її 1000-річчя (2051 р.), зокрема – включення ювілею до Календаря пам’ятних дат ЮНЕСКО на 2050–2051 роки.
15.08.2026 р.	Відкрито виставку „Духовні скарби нації. Ризниця Києво-Печерської лаври”; перший запис у „Книзі хранителів і ктиторів” Лаври зробив Президент України, до нього долучився генеральний директор ЮНЕСКО.

Цікаво знати

– Загальна довжина Ближніх і Дальніх печер – майже 900 м, глибина залягання – від 5 до 15 м. Печери оцифровано методом лазерного

сканування (проєкт #SaveUkrainianHeritage), спрощена 3D-модель доступна онлайн на платформі Sketchfab.

– На території заповідника працюють музеї: Музей історичних коштовностей України, Музей книги і друкарства України, Національний музей українського народного декоративного мистецтва, Музей театрального, музичного та кіномистецтва України, Музей мікроміниатюр Миколи Сядристого.

– Агапіт Печерський – перший відомий за іменем лікар Київської Русі; Алімпій Печерський – перший відомий за іменем український іконописець.

– Позолота даху Успенського собору потребувала близько 5,5 кг золота.

3. Виховна година „Києво-Печерська лавра: 975 років духовної величі України”

Для студентів 1–4 курсів. Тривалість – 45 хв.

Мета

– ознайомити студентів з історією Києво-Печерської лаври як одного з найдавніших осередків освіти, науки, книжності й мистецтва України;

– розвивати вміння працювати з інформацією, аргументувати думку, працювати в команді;

– виховувати повагу до культурної спадщини, почуття національної гідності та громадянської відповідальності за збереження пам’яток.

Обладнання

Мультимедійний проєктор, презентація (фото Лаври, карта-схема Верхньої та Нижньої лаври), картки з датами (розділ 2), відео – офіційні матеріали Національного заповідника „Києво-Печерська лавра”, 3D-модель печер (Sketchfab), QR-код на онлайн-вікторину.

Хід виховної години

І. Організаційний момент. Вступне слово керівника групи (3 хв).

– Шановні студенти! У 2026 році Україна відзначає 975 років від заснування Києво-Печерської лаври. Задумаймося: коли Антоній оселився в печері над Дніпром, ще не існувало ні Москви, ні багатьох нинішніх європейських столиць. А наш народ уже мав свій духовний і освітній центр, де писали літописи, лікували людей, малювали ікони, друкували книжки. Президент України підписав Указ про відзначення цього ювілею та підготовку до 1000-річчя Лаври у 2051 році. Цей рік – це покоління, до якого належите ви: саме вам буде по 40–45 років, і саме вам продовжувати цю історію.

ІІ. Мотивація. Вправа „Асоціації” (3 хв).

На екрані – слово „ЛАВРА”. Студенти називають асоціації, керівник групи записує їх на дошці (або у Mentimeter). Наприкінці заняття до цього списку повертаються та доповнюють його.

ІІІ. Інформаційний блок „Сторінки історії” (12 хв).

Слово керівника групи або заздалегідь підготовлених студентів (3 доповідачі по 3–4 хв).

Доповідач 1. Початок: печери над Дніпром. У 1051 році, за свідченням „Повісті минулих літ”, чернець Антоній оселився в печері, яку викопав священник Іларіон. Навколо нього зібралися учні. Коли братія збільшилася, наступник Антонія – Феодосій Печерський – запровадив устав, який вимагав не лише молитви, а й щоденної праці, навчання, допомоги бідним і хворим. Так

виник монастир, що згодом отримав назву „Печерський” – від печер – і статус лаври, найбільшого монастиря.

Доповідач 2. Лавра – школа, бібліотека, лікарня, друкарня. Тут жив Нестор Літописець, автор „Повісті минулих літ” – книги, завдяки якій ми знаємо історію Київської держави. Тут працював лікар Агапіт і іконописець Алімпій. 1615 року архімандрит Єлисей Плетенецький заснував Лаврську друкарню, а 1631 року Петро Могила – школу, з якої виросла Києво-Могилянська академія, перший вищий навчальний заклад Східної Європи. Отже, Лавра – це один із витоків української освіти, зокрема й тієї, в якій сьогодні навчаєтеся ви.

Доповідач 3. Випробування і відродження. Лавра пережила землетрус 1230 року, навалу 1240 року, пожежу 1718 року. Її стіни звів гетьман Іван Мазепа, а Велику дзвіницю (96,5 м) – архітектор Йоганн Шедель. У XX столітті радянська влада закрила монастир, а 3 листопада 1941 року було підірвано Успенський собор. Лише в незалежній Україні, у 1998–2000 роках, собор відбудували. 1990 року Лавру внесено до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. А 15 червня 2026 року російський дрон влучив у відбудований собор – і знову рятувальники, музейники та ченці рятували святиню.

IV. Віртуальна мандрівка (7 хв).

Перегляд фрагмента 3D-моделі лаврських печер або фотоекскурсії Верхньою лаврою з офіційного сайту заповідника. Завдання під час перегляду: записати три об’єкти, які найбільше вразили, і пояснити чому.

V. Робота в групах „Лавра і я” (10 хв).

Група ділиться на 4 команди. Кожна отримує завдання й за 5 хв готує відповідь на 1 хв:

– Команда „Історики”: розставити картки з подіями в хронологічному порядку (розділ 2).

– Команда „Інженери”: як можна було збудувати 96-метрову дзвіницю у XVIII столітті без сучасної техніки? Які інженерні рішення потрібні, щоб зберегти пам’ятку під час війни (укриття, захисні конструкції, цифрові копії)?

– Команда „Журналісти”: скласти короткий допис (до 500 знаків) для сторінки коледжу в соцмережах про 975-річчя Лаври.

– Команда „Громадяни”: чому знищення пам’яток культури є воєнним злочином? Що може зробити кожен з нас для збереження спадщини (волонтерство, донати на відновлення, поширення правдивої інформації)?

VI. Онлайн-вікторина (5 хв).

Добірка з 8–10 запитань із розділу 6 (Kahoot / Wordwall / Google Forms).

VII. Підсумок. Рефлексія (5 хв).

Повернення до дошки „Асоціації”: що нового додали? Метод „Незакінчене речення”: „Для мене Лавра – це…”, „Сьогодні я дізнався(-лася), що…”, „До 1000-річчя Лаври я хотів(-ла) би…”.

Заключне слово керівника групи: – Лавра 975 років залишається символом того, що український дух неможливо знищити: її руйнували, грабували, підривали, обстрілювали – а вона щоразу поставала знову. Так і Україна. Бережімо нашу пам’ять – і вона збереже нас.

4. Урок історії та пам’яті „Успенський собор: зруйнований 1941-го, відроджений 2000-го, поранений 2026-го”

До 85-х роковин підриву Успенського собору (3 листопада 1941 року). Тривалість – 45 хв.

Мета

– розкрити історію Успенського собору як головного храму Лаври та символу незламності української культури;

– формувати навички критичного аналізу історичних джерел і протидії пропаганді;

– виховувати відповідальність за збереження культурної спадщини.

Структура уроку

1. Вступ: „Три дати” (5 хв). На екрані – три фотографії собору: руїни 1940-х, відбудований собор 2000 р., дах у вогні 15 червня 2026 р. Запитання до аудиторії: що об’єднує ці світлини? Що ви відчуваєте, дивлячись на них?

2. Дата перша: 1073–1941 (10 хв). Собор закладено 1073 року й освячено 1089-го; він був усипальницею князів, гетьманів, видатних діячів. Пережив землетрус 1230 року, навалу Батия 1240 року, пожежу 1718 року, багато разів відбудовувався, набувши вигляду українського бароко. 3 листопада 1941 року, через півтора місяця після окупації Києва нацистами, собор було підірвано. Радянська пропаганда десятиліттями звинувачувала окупантів, однак сучасні історики на основі документів і свідчень пов’язують вибух із радянською диверсійною групою – так само як і замінування Хрещатика у вересні 1941 року. Енциклопедія Сучасної України зазначає, що обставини остаточно не з’ясовано.

Робота з джерелами (5 хв). Студенти порівнюють два тексти: фрагмент радянського путівника 1970-х (собор „зруйнували німецько-фашистські загарбники”) і уривок сучасної статті (Радіо Свобода, Обозреватель, Еспресо). Запитання: чому влада роками не відбудовувала собор? Кому вигідно було приховувати правду? Як перевіряти історичну інформацію?

3. Дата друга: 2000 (7 хв). Лише в незалежній Україні, у 1998–2000 роках, собор відбудували за обмірами, фотографіями й архівними кресленнями, зберігши вцілілі автентичні фрагменти. Освячено в серпні 2000 р. Для майбутніх будівельників: обговорити, які складні завдання стоять перед реставраторами (відтворення конструкцій, матеріалів, позолоти – лише позолота даху потребувала близько 5,5 кг золота).

4. Дата третя: 15 червня 2026 (10 хв). У ніч на 15 червня під час масованої атаки (70 ракет і понад 600 дронів) російський „Шахед” влучив у

вівтарну частину Стефанівського приділу; вогонь охопив близько 800 м² даху. Рятувальники ДСНС не дали вогню проникнути всередину, а музейники, поліцейські й ченці винесли ікони, реліквії, гравюри та срібло XVI–XVIII століть. Росія заявила, що собор пошкодила ракета ППО, але СБУ оприлюднила докази удару саме дрона „Герань-2”. Збитки – понад 500 млн грн. Обговорення: чому агресор б’є по пам’ятках? Як захищає культурні цінності міжнародне право (Гаазька конвенція 1954 р.)?

5. Підсумок (8 хв). Хвилина мовчання за загиблими захисниками та цивільними. Колективне створення „стіни пам’яті”: кожен студент пише на стікері одне слово – „чим для мене є збереження пам’яток”. Висновок: собор руйнували двічі – і двічі він вистояв; його відродження – справа нашого покоління.

5. Інтегроване заняття „Нестор Літописець і лаврська книжність: витоки українського слова”

До Дня української писемності та мови (9 листопада – день пам’яті преподобного Нестора Літописця). Тривалість – 45 хв.

Мета

Показати роль Києво-Печерської лаври у становленні української писемності, літератури та книгодрукування; розвивати мовну культуру студентів; виховувати любов до рідного слова.

Хід заняття

1. Вступне слово (5 хв). 9 листопада в Україні відзначають День української писемності та мови. Дату пов’язано з ім’ям Нестора Літописця – ченця Києво-Печерського монастиря, автора „Повісті минулих літ” (близько 1113 р.). Тож свято рідного слова бере початок саме в Лаврі.

2. Інформаційна хвилинка „Скарби лаврської книжності” (12 хв).

– „Повість минулих літ” Нестора – літопис, що починається словами „Звідки пішла Руська земля, хто в Києві першим почав княжити…”.

– Нестор також автор „Житія Феодосія Печерського” та „Читання про життя і погублення Бориса і Гліба”.

– „Києво-Печерський патерик” (XIII ст.) – збірка оповідань про ченців Лаври, одна з найпопулярніших книг давньої української літератури.

– Лаврська друкарня (з 1615 р.) – видала сотні книжок, зокрема „Патерик” 1661 р. з гравюрами; лаврські гравюри – окрема сторінка українського мистецтва.

– Сьогодні на території Лаври діє Музей книги і друкарства України.

3. Практична частина (15 хв).

– Читання уривка „Повісті минулих літ” у перекладі сучасною українською мовою (наприклад, оповідь про заснування Києва або про початок Печерського монастиря); обговорення: що зрозуміло, які слова збереглися до наших днів.

– Гра „Знайди давнє слово”: студенти добирають сучасні відповідники до давніх слів (уй – дядько по матері, вої – воїни, гридниця – приміщення для дружини, лодія – човен).

– Участь у Радіодиктанті національної єдності (у разі проведення – за трансляцією Українського радіо) або написання короткого диктанту.

4. Творче завдання (8 хв). „Сучасний літопис”: кожна група пише 3–5 речень „літопису” свого коледжу за 2026 рік у стилі Нестора („У рік 2026-й…”).

5. Підсумок (5 хв). Метод „Мікрофон”: „Я вдячний(-на) Несторові Літописцю за…”.

6. Квест-вікторина „Що ти знаєш про Лавру?”

Можна проводити в паперовому форматі (станції квесту) або онлайн. Правильні відповіді виділено жирним шрифтом.

1. У якому році, за „Повістю минулих літ”, засновано Києво-Печерський монастир?

а) 988 б) **1051** в) 1240 г) 1615

2. Хто вважається засновником монастиря?

а) Ярослав Мудрий б) **Антоній і Феодосій Печерські** в) Петро Могила г) Іван Мазепа

3. Від чого походить назва „Печерська”?

а) від прізвища засновника б) **від печер, у яких жили перші ченці** в) від назви річки г) від київської печі

4. Що означає слово „лавра”?

а) фортеця б) **великий, найшанованіший монастир** в) бібліотека г) дзвіниця

5. Який ченець Лаври написав „Повість минулих літ”?

а) Іларіон б) Агапіт в) **Нестор Літописець** г) Алімпій

6. Ким був Агапіт Печерський?

а) іконописцем б) **лікарем** в) літописцем г) архітектором

7. У якому році засновано Лаврську друкарню?

а) 1574 б) **1615** в) 1709 г) 1825

8. Який навчальний заклад постав із Лаврської школи Петра Могили?

а) Київський університет б) **Києво-Могилянська колегія (академія)** в) Острозька академія г) Львівський університет

9. Коштом якого гетьмана зведено мури навколо Верхньої лаври?

а) Богдана Хмельницького б) **Івана Мазепи** в) Петра Сагайдачного г) Кирила Розумовського

10. Яка висота Великої лаврської дзвіниці?

а) 55 м б) **96,5 м** в) 120 м г) 72 м

11. Хто архітектор Великої лаврської дзвіниці?

а) Бартоломео Растреллі б) **Йоганн Готфрід Шедель** в) Іван Григорович-Барський г) Владислав Городецький

12. Коли підірвано Успенський собор?

а) 22 червня 1941 р. б) **3 листопада 1941 р.** в) 6 листопада 1943 р. г) 9 травня 1945 р.

13. Коли відбудовано Успенський собор?

а) 1965 р. б) 1991 р. в) **1998–2000 рр.** г) 2014 р.

14. У якому році Лавру внесено до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО?

а) 1975 б) **1990** в) 2005 г) 2022

15. Разом із якою пам'яткою Лавра входить до одного об'єкта спадщини ЮНЕСКО?

а) Золотими воротами б) **Софійським собором і прилеглими монастирськими спорудами** в) Андріївською церквою г) Кирилівською церквою

16. Яка загальна довжина лаврських печер?

а) близько 100 м б) **майже 900 м** в) близько 5 км г) близько 20 км

17. Що сталося з Успенським собором 15 червня 2026 р.?

а) його реставрували б) **у нього влучив російський ударний дрон, спалахнула пожежа даху** в) його внесли до списку ЮНЕСКО г) його освятили

18. Який номер має Указ Президента України про відзначення 975-річчя Лаври?

а) № 100/2026 б) **№ 560/2026** в) № 975/2026 г) № 1051/2026

19. У якому році Лавра відзначатиме 1000-річчя?

а) 2046 б) 2050 в) **2051** г) 2061

20. Яке свято 9 листопада пов'язане з ім'ям ченця Лаври?

а) День Соборності б) **День української писемності та мови** в) День студента г) День Гідності та Свободи

Варіант квесту (станції)

– Станція „Літописна" – запитання 1–5 + розшифрувати давнє слово.

– Станція „Книжкова" (бібліотека) – запитання 6–8, знайти на виставці книгу про Лавру й назвати її автора.

– Станція „Інженерна" – запитання 9–13 + оцінити „на око" висоту дзвіниці у поверхах сучасного будинку (≈ 32 поверхи).

– Станція „Сучасна" – запитання 14–20 + скласти QR-листівку „Бережи спадщину".

– Перемагає команда, яка першою пройшла всі станції з найбільшою кількістю правильних відповідей.

7. Положення про конкурс студентських презентацій та інфографіки „Скарби Лаври: від Патерика до Великої дзвіниці”

Мета: популяризація історико-культурної спадщини Києво-Печерської лаври серед студентської молоді, розвиток цифрових компетентностей.

Учасники: студенти 1–4 курсів (індивідуально або командою до 3 осіб).

Терміни: 16.11.2026 – 20.11.2026; захист робіт – 20.11.2026.

Номінації та орієнтовні теми:

– „Інженерні дива Лаври” – печери, Велика дзвіниця, мури, відбудова Успенського собору, сучасне 3D-сканування.

– „Лавра – колиска освіти” – Нестор, Патерик, друкарня, Лаврська школа Петра Могили.

– „Люди Лаври” – Антоній, Феодосій, Нестор, Агапіт, Алімпій, Петро Могила, Іван Мазепа, Йоганн Шедель.

– „Лавра у вогні війни: 1941 – 2026” – руйнування й відродження.

– „Музеї Лаври” – інфографіка про музеї Національного заповідника.

Вимоги: презентація – 10–15 слайдів (PowerPoint, Canva, Google Slides) з переліком джерел; інфографіка – формат А3 або цифровий формат; обов’язкове посилання на джерела та дотримання авторського права на зображення.

Критерії оцінювання (макс. 25 балів): історична достовірність – 5; повнота розкриття теми – 5; оригінальність і креативність – 5; дизайн і наочність – 5; якість захисту – 5.

Журі: викладач історії, завідувач бібліотеки, керівники груп. Кращі роботи розміщуються на вебсайті коледжу та в експозиції музею коледжу.